

Een aflaatbrief uit 1738 in het parochiearchief van Binderveld¹

door Rombout Nijssen

Apollonia van Alexandrië

In de eerste helft van de derde eeuw leefde in Alexandrië de maagd Apollonia. Als diacones in de christelijke gemeenschap in die stad stond zij in voor de armenzorg en liep daardoor wellicht meer in de kijker dan de andere christenen. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat zij één van de slachtoffers was toen de christenen van Alexandrië omstreeks het jaar 249 vervolgd werden.

Men moet zich deze vervolgingen als een soort pogroms voorstellen. Wanneer zich een natuurramp voordeed, of wanneer het economisch slecht ging, of wanneer men simpelweg met aanhoudend slecht weer te maken kreeg, werd de oorzaak daarvan licht gezocht in de toorn van de goden omwille van de aanwezigheid in de stad van een kleine groep mensen die anders leefden dan de anderen, en die weigerden dezelfde goden te aanbidden als de meerderheid van de bevolking. Om de oude goden te behagen trachtte men dan deze groep met geweld te verjagen of te assimileren. In het oog springende leden van de geviseerde minderheidsgroep werden aangehouden en in het openbaar verplicht hun afwijkende gewoonten af te zweren en zich te gedragen zoals de andere inwoners.

Zo ook Apollonia. Zij werd aangehouden en, zoals haar levensbeschrijving verhaalt, verplicht haar geloof te verloochenen. Misschien werd haar gevraagd een offer te brengen aan de Romeinse goden, die nog door de meerderheid van de bevolking aangeroepen werden. Wellicht zou een offer aan hun goden, gebracht door een leidende vrouw uit de groep van diegenen die dat tot dan hadden

geweigerd, in de ogen van haar vervolgers de goden weer gunstig gestemd hebben, zodat zij een einde konden maken aan de rampspoed die de stad trof.

Omdat Apollonia dat weigerde, werden haar vervolgers gewelddadiger, en werden haar de tanden uit de mond geslagen. Eens zo ver, was er voor haar beulen geen weg terug. Zij mochten immers vrezen dat hun goden nog meer vertoemd zouden zijn door haar standvastige weigering, en anderzijds zou haar standvastigheid anderen kunnen inspireren. In die omstandigheden mocht zij niet in leven blijven. Haar levensbeschrijving verhaalt hoe er voor haar een brandstapel werd aangelegd en dat men dreigde haar levend te verbranden indien zij zou volharden. Liever dan haar geloof af te zweren, zo vertelt haar hagiograaf, sprong zij zelf in het vuur.

Apollonia werd een populaire en veel vereerde heilige. Omwille van wat haar overkomen was, werd haar voorpraak vooral ingeroepen door mensen die aan tandpijn leden, en in mindere mate als beschermster tegen het vuur. Zij wordt traditioneel afgebeeld met een martelaarspalm in de ene hand en een tang met een tand in de andere. Soms wordt zij met vuur aan haar voeten afgebeeld. Haar feestdag wordt op 9 februari gevierd. Haar verering genoot eeuwenlang ruime verspreiding.

Eén van de plaatsen waar zij in Limburg vereerd wordt is de kerk van Binderveld. Een houten borstbeeld met een relikwie van de heilige is er het voorwerp van de verering. Weinig bekend is tegenwoordig het feit dat de feestdag van de heilige Apollonia de dag was waarop in Binderveld een volle aflaat² kon verdiend worden.

Omdat in veel Limburgse kerken op bepaalde feestdagen aflaten konden of kunnen verdiend worden, stellen wij dit fenomeen in dit tijdschrift aan de orde.

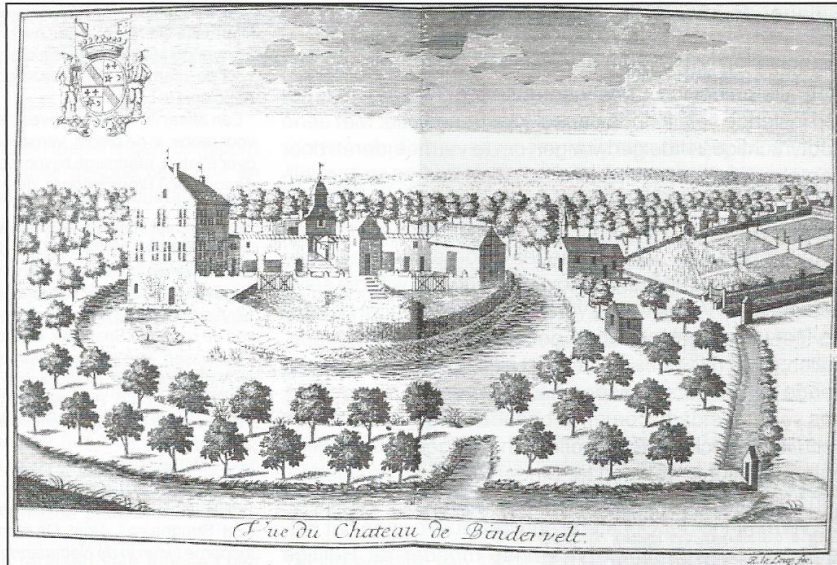
In andere kerken waren of zijn op andere dagen aflaten te verdienen. In de Sint-Martinuskerk in Herk-de-Stad bijvoorbeeld, kon men sinds 1775 een aflaat verdienen op de feestdag van de Heilig-Kruisvinding. Volgens een pauselijke oorkonde uit 1845 was dat ook het geval in de parochiekerk van Jesseren. Het kerkarchief van Koersel bevat een pauselijke oorkonde die ons leert dat daar sinds 1684 een aflaat kon verdiend worden op de derde zondag van oktober. In Loksbergen kon men dan weer sinds 1756 op de feestdag van Sint-Antonius abt in de kapel van Reynrode terecht voor een volle aflaat. In Meeswijk (sinds 1792), Remersdaal (sinds 1708) en in Spalbeek (oorkonde van 1834), kon men in de parochiekerk respectievelijk op de feestdag van de heilige Laurentius, de heilige Heribert en Genoveva, en Sint-Antonius van Padua een aflaat verdienen³. Dit zijn slechts enkele voorbeelden, op basis van een vluchtig onderzoek in recentelijk in het Rijksarchief te Hasselt in bewaring gegeven parochiearchieven. Het is zeer waarschijnlijk dat nader onderzoek in andere parochiearchieven in het Rijksarchief en elders, nog meer van dit soort aflaatbrieven aan het licht zal brengen.

die de erediensten wilde bijwonen, toegankelijk moest zijn. Hoewel er in de archiefbescheiden over het beheer van de kasteelkapel van Binderveld geen aanduidingen terug te vinden zijn over de verering van de heilige Apollonia, of over een aan haar toegewijd altaar, mogen we toch aannemen dat het deze kasteelkapel is die in de pauselijke oorkonde bedoeld wordt.

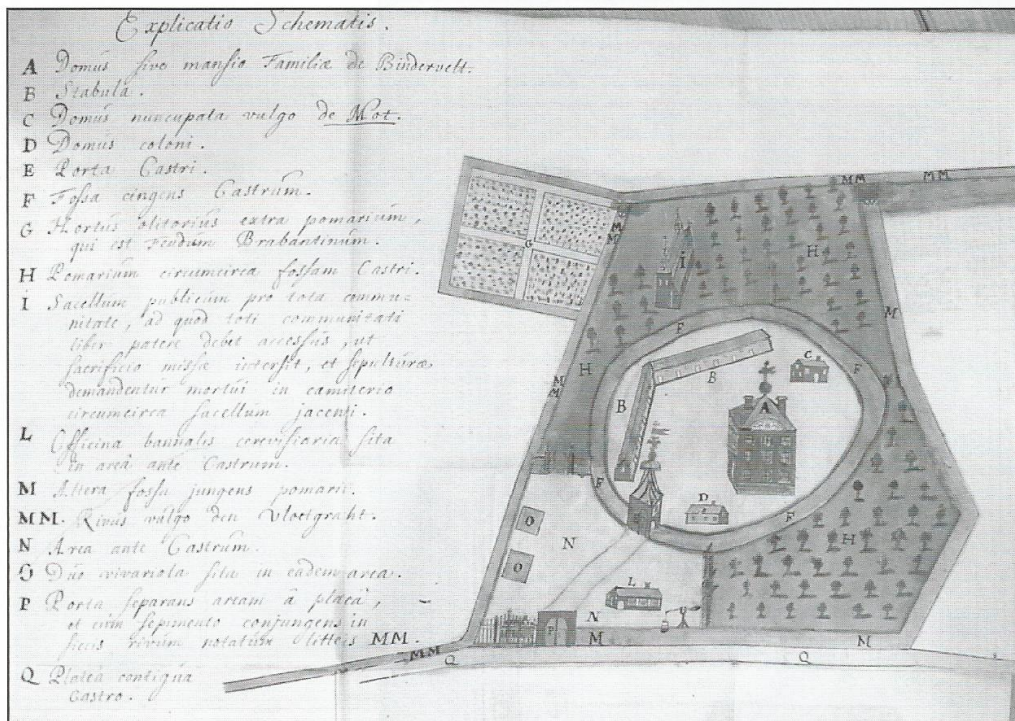
Twee belangrijke iconografische bronnen tonen waar de kasteelkapel van Binderveld gesitueerd was en geven ons een idee van hoe zij er omstreeks 1738 uitzag. De eerste bron is een getekende en handgekleurde plattegrond uit 1727.

In dat jaar werd het advies van de schepenen van het Loonse oppergerecht van Vliermaal gevraagd in een erfeniskwestie die het kasteel van Binderveld betrof. Om één en ander te verduidelijken werd bij de aanvraag een schets gevoegd, die als basis diende voor een gedetailleerd plan dat nu in het Rijksarchief te Hasselt bewaard wordt. De kapel ligt in de boomgaard die bij het kasteel hoort. Hoewel zij buiten de gracht ligt die het kasteel en de dienstgebouwen omringt, moet wie hier ter kerke wil gaan toch over de landerijen van het kasteel wandelen. De kapel zelf wordt voorgesteld als een gebouw met een hoofdbeuk en één zijbeuk, een stevige klokkentoren met galmgaten en een kleiner torentje aan het andere uiteinde van de hoofdbeuk.

Gravure van de hand van Remacle Le Loup

In 1744 werd in het vierde deel van het werk *Les délices du pays de Liège* een gravure van de hand van Remacle Le Loup van het kasteel van Binderveld en zijn aanhorigheden uitgegeven¹². Op deze tweede afbeelding is de kerk op dezelfde plaats, tussen het kasteel en de tuin, hier rechts van de gracht die het kasteel omringt, gesitueerd. De kapel ziet er hier wat bescheidener uit dan op de tekening uit 1727. In plaats van een gebouw met een hoofdbeuk en een zijbeuk, zien wij hier een gebouw met één beuk, met een bescheiden torentje boven de ingangsdeur en met een lage uitbouw aan de achterkant.

Handgekleurde plattegrond uit 1727.